

Коніна М.О.,

асистент кафедри фінансів та банківської справи,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Науменко О.Д.,

студентка,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

РОЛЬ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ МИТНИХ ОРГАНІВ

Анотація. Робота присвячена актуальній проблемі впливу митного законодавства та митного контролю на економічну ситуацію в країні, її торговельні взаємовідносини з іншими країнами. Досліджено роль митних платежів в забезпеченні доходної частини державного бюджету. Проаналізовано результати впровадження додаткового імпортного збору у 2015 році та його ефективність. Розглянуто та запропоновано потенційні шляхи вдосконалення митного контролю в Україні.

Ключові слова: митний контроль, митні збори, додатковий імпортний збір, митний пост-аудит, митні правопорушення.

Постановка проблеми. Контроль є важливою ланкою в системі державного управління та є розгалуженою системою. Контроль здійснюється у різних сферах економіки та суспільного життя, має багато форм та видів. Одним з таких видів є митний контроль, що є ланкою, або підгалузевою структурною одиницею загального податкового контролю держави. Сьогодні перед Державною фіскальною службою України постає головне завдання – це вдосконалення митного контролю шляхом спрощення та гармонізації відповідних процедур для забезпечення прозорості, послідовності, логічності і прогнозованості суб'єктів ЗЕД, тобто в поступовому переході і адаптації до європейських стандартів та вимог міжнародних конвенцій, зокрема Кіотської конвенції.

Одним із головних завдань при здійсненні митного контролю є застосування митного пост-аудиту – форми митного контролю, що дають можливість більш ефективно виконувати поставлені перед митними органами завдання. Такі перевірки додають цілісності контрольним діям митних органів та є одним із пріоритетних напрямків вдосконалення контрольних заходів із підвищення якості організації митного контролю шляхом спрощення митних процедур.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження формування і реалізації митної політики загалом та здійснення митного контролю зокрема зробили такі відомі науковці, як О. Вакульчик, А. Вдовиченко, Л. Вороніна, П. Десятнюк, О. Запорожець, А. Зарубницький, А. Крисоватий, В. Мартинюк та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на дослідження перерахованих науковців, питання реалізації заходів митного контролю і підвищення їх ефективності є недостатньо вивченими, що представляє актуальний напрямок дослідження.

Метою даної статті є дослідження ролі митного контролю в забезпеченні фіскальної функції митних органів та пошук ефективних шляхів його покращення.

Виклад основного матеріалу. Митниці ДФС (Державної фіскальної служби) України є не тільки органами, які забезпечують у зоні своєї діяльності виконання завдань, покладених на фіскальну службу, а й важливою організаційною складовою митної системи, що дає змогу реалізувати заходи митного контролю при переміщенні товарів через митний кордон України. Україна є країною-членом Світової організації торгівлі, активно запроваджує передбачені рамковими стандартами заходи контролю за переміщуваними товарами.

Одним з основних міжнародних документів у сфері митної справи є Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (м. Кіото, 1973 р.) (далі – Кіотська конвенція). Відповідно до положень Кіотської конвенції, митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються митні органи з метою забезпечення дотримання вимог митного законодавства. У пунктах пропуску спільного кордону митні служби здійснюють спільний митний контроль за можливістю. Всі товари, незалежно від того, чи обкладаються вони митами та податками, підлягають митному контролю [1]. Але, на жаль, в Україні поки що головним завданням, яке стоїть перед митними органами, є забезпечення фіскальної функції шляхом справляння митних платежів, про що свідчать дані аналізу надходжень до державного бюджету (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка надходжень від податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції до Державного бюджету України за 2011-2015 роки [2]

Загалом, за підсумками 2015 року податкові надходження до Державного бюджету збільшилися на 129,2 млрд. грн., або на 46,1% (у порівнянні з попереднім 2014 роком) за рахунок зростання обсягів надходжень з усіх податкових джерел, за винятком податку на прибуток. При цьому податків на між-

народну торгівлю та зовнішні операції протягом 2015 року надійшло до держбюджету України в 3 рази більше (або на 27,7 млрд. грн.), ніж у 2014 році. Це збільшення майже повністю зумовлене обсягами зростання ввізного мита.

Також доцільно зауважити, що на початку 2015 року для збільшення надходжень за статтями митних платежів був введений додатковий імпорتنний збір на 12 місяців через різке погіршення платіжного балансу. Він стягувався з усього імпорту, крім критичного, прописаного в прийнятому Радою в кінці 2014 року за пропозицією уряду законі «Про стабілізацію платіжного балансу України». Він становив 5% для непродовольчих товарів і 10% – для продуктів.

Введення такого збору мало призвести до наступних таких змін: стабілізувати платіжний баланс, примножити золотовалютні резерви, а також збільшити надходження до Державного бюджету з урахуванням зростання вартості іноземної валюти від ввізного мита за рахунок додаткового імпортного збору, ПДВ з імпортованих товарів, покращити сальдо торговельного балансу.

Натомість, існував ризик, що додатковий митний збір не буде основним фактором стримування імпорту. Такі нововведення могли призвести до скорочення експорту і втрати позицій на традиційних ринках збуту, через зниження конкурентоздатності вітчизняних виробників на зовнішніх ринках. До того ж, не треба забувати про спеціальне мито, але з боку інших країн по відношенню до наших українських товарів. Так, з липня 2015 року Узбекистан вже запровадив додаткове ввізне мито в розмірі 10% та 5% на українські товари строком на 12 місяців.

Вплив тимчасово введеного додаткового імпортного збору на економіку держави наведений в таблиці 1.

Отже, як видно з даних таблиці 1, імпорتنний збір дав змогу залучити додаткові 25 млрд. грн. в український бюджет протягом 2015 року. Результати попереднього аналізу ефективності застосування додаткового імпортного збору засвідчили, що перші ознаки стабілізації стали відчутними у II кварталі 2015 року. За півроку існування додаткового імпортного збору (фактично – за 4 місяці) відбулося проміжне обговорення щодо ефективності введення додаткового збору. Держкомстат звітував тоді ж про суттєве зменшення обсягу імпорту в I кварталі 2015 року на 37% порівняно з аналогічним періодом минулого року. При цьому, імпорт продуктів харчування (1-24 групи УКТЗЕД) зменшився на 46%, а імпорт інших товарних груп – зменшився на 35% (рис. 2) [3].

Як видно з рис. 2, динаміка зовнішньої торгівлі України показує, що:

1. У 2015 вирівнялись показники експорту та імпорту, тобто платіжний баланс стабілізувався, утворилась стійка позитивна тенденція.

2. Запровадження додаткового імпортного збору співпало з етапом схожої динаміки експорту і імпорту. Це свідчить, що мито таки здійснює негативний вплив і на експорт, і на імпорт.

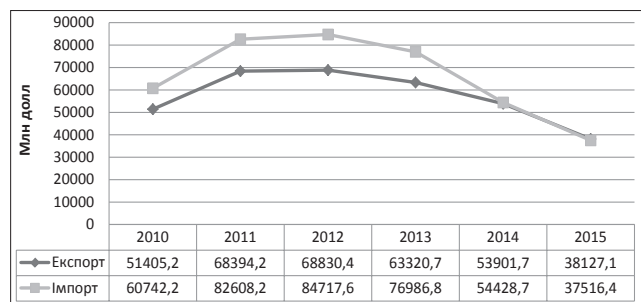

Рис. 2. Аналіз динаміки зовнішньої торгівлі України 2010-2015 роки [3]

3. Покращення торговельного балансу за рахунок експорту стримується додатковим імпортним митом.

Тимчасове введення цього збору відлякало іноземних імпортерів, зменшилася купівельна спроможність споживачів та погіршився фінансовий стан підприємств. Тому вже на засіданні 21 жовтня 2015 року Кабінет Міністрів України схвалив скасування додаткового імпортного збору з 1 січня 2016 року.

Однією з основних функцій Державної митної служби у сфері контролю, які визначені Положенням про Державну митну службу України, є забезпечення своєчасної та у повному обсязі сплати до державного бюджету податків і зборів (обов'язкових платежів), контроль за сплатою. Так, сума додаткових надходжень коштів від корегування митної вартості у 2015 році склала 5,8 млрд. грн., що на 1,8 млрд. грн., або на 43,1 відс., більше показника 2014 року (4,1 млрд. гривень) (рис. 3) [4].

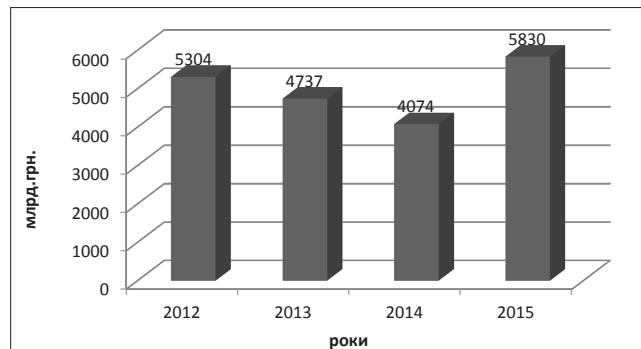

Рис. 3. Сума додаткових надходжень за рахунок корегування митної вартості за 2012-2015 роки [4]

На рис. 3 наведені дані 2015 року без урахування показників діяльності Кримської, Севастопольської та частково – Луганської та Донецької митниць.

При цьому необхідно враховувати, що митниці не регулюють здійснення зовнішньої торгівлі, їх завданням є митне оформлення товарів та відповідне реагування на ті тенденції, що відбуваються у світі, у тому числі і за напрямом ціноутворення [4].

Таблиця 1
Динаміка надходжень від ввізного мита та додаткового імпортного збору за 2013–2015 роки, млн. грн. [3]

Стаття доходів	01.01.2013	31.12.2013	01.01.2014	31.12.2014	01.01.2015	31.12.2015
Ввізне мито, з них:	2 877,04	13264,64	2415,22	12388,62	6252,04	39881,04
мито на товари, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності	2 348,74	10944,35	2044,96	10896,35	3018,48	12316,28
додатковий імпорتنний збір	x	x	x	x	2723,78	25198,26

90% додаткових надходжень до державного бюджету за 2015 рік забезпечено від коригування митної вартості, зокрема від:

- продовольчих товарів та с/г продукції (1-24 групи за УКТЗЕД) – 25,4% додаткових нарахувань;
- машин, устаткування та транспорту (84-90 групи за УКТЗЕД) – 21,9%;
- продукції хімічної промисловості, каучуку (28-40 групи за УКТЗЕД) – 15,8%;
- паливо-енергетичних товарів (27 група за УКТЗЕД) – 13,3%;
- текстилю, текстильних виробів, взуття (50-67 групи за УКТЗЕД) – 8,4%;
- металів та виробів з них (72-83 групи за УКТЗЕД) – 5,2%.

Традиційно високим є рівень застосування першого методу при митному оформленні сировинних товарів та промислових товарів із низьким рівнем обробки. Це в основному метали та вироби з них (86,8%), продукція хімічної промисловості, каучук (86,2%), мінеральні продукти (83,4%), паливо-енергетичні товари (82,6%), деревина та целюлозно-паперові вироби (82,5%).

ДФС з метою встановлення достовірної і повної інформації про рівень вартості імпортованих в Україну товарів здійснювалися заходи із підготовки та направлення до уповноважених органів іноземних держав запитів на перевірку автентичності документів, поданих для підтвердження заявленої митної вартості товарів. Так, протягом 2015 року до уповноважених органів іноземних держав направлено 895 запитів на перевірку автентичності документів та отримано 330 відповідей, з яких у 61 випадку митні органи зарубіжних країн не підтвердили автентичність документів.

Протягом звітнього року до митного оформлення товарів було подано понад 84 тис. преференційних сертифікатів походження (майже на 13 тис. сертифікатів менше, ніж за попередній рік). За результатами перевірок митними ДФС виявлено 462 недійсні преференційні сертифікати про походження товару (на 94 сертифікатів менше, ніж у 2014 році). У 2015 році додаткові надходження від контролю за правильністю декларування країни походження товару склали 81,0 млн. грн., що на 11,1 млн. грн. більше, ніж за 2014 рік (без урахування Луганської та Донецької митниць) [4].

Отже, система митного контролю недосконала, має ряд застарілих рис та потребує низку реформ, що спростили б процедуру оформлення та знизили вартість перевезення товарів через кордон. Одним із перспективних напрямків вдосконалення митного контролю є повноцінне впровадження вже не нової системи електронного декларування. Впроваджена була система у 2012 році, але певного підкріплення нормативно-пра-

вовою базою не має, програмне забезпечення процесу електронного декларування недосконале, застаріле, неадаптоване під користувача, дещо складне для тих, хто проходить процедуру вперше.

Ще одним шляхом вдосконалення є спрощення процедури митного оформлення. Це стосується кількості документів, що потрібно оформити, та суми годин, які потрібно вистояти у чергах під кабінетами. Якщо скоротити перелік документів, необхідних для проходження митного контролю, то можливо скоротити витрати держави на паперове оформлення, час, необхідний для проходження процедури, організувати єдину систему митного оформлення, організацію контролю за працівниками митних органів.

Політика митного контролю повинна бути направлена на національні інтереси і враховувати потреби населення у товарах, що ввозяться на територію країни. Така диференціація може бути провадження за рахунок особливих ставок мита для пріоритетних імпортерів, але за умови забезпечення контролю за ними та відсутності корупції у стінах митних органів.

Ефективним інструментом державного регулювання у сфері зовнішньої торгівлі в розрізі фіскальної функції та економічної безпеки держави останнім часом є пост-митний контроль, який передбачає перевірку вже здійснених суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності операцій шляхом визначення їх законності, економічної доцільності та повноти виконання всіх зобов'язань [5].

В Україні інструментом реалізації форми митного контролю на основі пост-аудиту є документальна перевірка. Для визначення місця постмитного контролю в забезпеченні дохідної частини Державного бюджету проаналізуємо інформацію про проведення документальних перевірок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в Україні на прикладі Дніпропетровської області (табл. 2).

У дослідженому періоді простежується тенденція до зниження ефективності контрольно-перевірочної роботи підрозділів митного аудиту ГУ ДФС Дніпропетровської області. Так, якщо у 2014 році до державного бюджету надійшло 25,2% донарахованих ГУ Міноходів у Дніпропетровській області грошових зобов'язань, то в 2015 році цей показник знизився до 14,6% відповідно. Таким чином, у структурі загальної суми мобілізованих до державного бюджету ГУ області митних платежів обсяг донарахованих митних платежів за результатами контрольно-перевірочної роботи із дотримання суб'єктами ЗЕД законодавства України з питань державної митної справи є незначним і становить – 0,03%.

Водночас аудитом встановлено, що в дослідженому періоді покращилася ефективність результативних документальних перевірок. Так, в 2015 році порівняно з 2014 роком сума

Таблиця 2

Аналіз контрольно-перевірочної роботи підрозділів митного аудиту ГУ ДФС у Дніпропетровській області за 2014-2015 роки [6]

Показники	2014	2015	Відхилення (+,-)
Кількість результативних документальних перевірок	26	20	-6
Донараховано грошових зобов'язань, тис. грн	4 286,80	4 636,20	349,40
Узгоджено донарахованих грошових зобов'язань, тис. грн	105,5	676,9	571,4
Відсоток узгодження, відс	25,8	14,6	-11,2
Надійшло за результатами документальних перевірок, тис. грн	1 080,20	676,9	-403,30
Відсоток погашення донарахованих зобов'язань, %	25,2	14,6	-10,6
Відсоток погашення узгоджених донарахованих зобов'язань, %	97,7	100	2,3

додатково нарахованих ГУ ДФС у Дніпропетровській області митних платежів у розрахунку на одну перевірку збільшилася в 1,4 рази. Однак відділами митного аудиту ГУ ДФС Дніпропетровської області не досягалося 100-відсоткового узгодження донарахованих зобов'язань, що є свідченням недостатньої якості документування перевірок. Унаслідок неякісного проведення документальних перевірок та оформлення матеріалів у дослідженому періоді платниками податків, зареєстрованими у Дніпропетровській області, були оскаржені грошові зобов'язання за матеріалами 24 документальних перевірок на суму 6 566,3 тис. грн., що становить 73,6%. обсягу додаткових нарахувань. За результатами оскарження на користь платників податків скасовано більше, ніж половину донарахованих грошових зобов'язань (55,0%, або 3 610,7 тис. грн.) [6].

Отже, ефективність і результативність митного пост-аудиту залежить напряму від сформованої доказової бази на етапі підготовки і проведення документальних перевірок. Фіскальні органи повинні підсилувати ефективність доперевірочних заходів у напрямку збору та аналізу інформації, яка свідчить про факти порушення норм митного та податкового законодавства України: невірна класифікація товарів – 40%; зниження митної вартості – 28%; порушення у сфері виконання операцій із давальницькою сировиною – 21%; безпідставне застосування пільг – 5%; подання до митного оформлення недостовірних відомостей – 3%; інші правопорушення – 3% [7].

Неможливо наблизити митне законодавство України до міжнародних норм, зокрема, до положень Кіотської конвенції в частині запровадження постмитних перевірок, якщо у вітчизняному Митному кодексі відсутнє визначення цього поняття. Тому одним із основних завдань модернізації українського митного законодавства та наближення його до вимог Європейського Союзу є доповнення Митного кодексу України необхідними базовими поняттями [8, с. 98].

Митний контроль повинен виконувати особливу роль, яка полягає не лише у фіксації правопорушень у сфері митного законодавства, але й попередженні появи негативних факторів у майбутньому. Також інформація, отримана внаслідок здійснення митного контролю, повинна становити основу для оптимізації митної політики держави. Проведення змін, спрямованих на вирішення зазначених проблем, сприятиме підвищенню ефективності постмитного контролю в Україні та пришвидшенню процесів її інтеграції у світову спільноту.

Висновки і пропозиції. Роль митного контролю в забезпеченні фіскальної функції адміністратора доходів бюджету з року в рік зростає. На сучасному етапі розвитку ринкових відносин митна служба України прагне до співробітництва з учасниками зовнішньої торгівлі та поступово наближається до світових стандартів митного законодавства, де, в першу чергу, використовуються нові форми організації та забезпечення митного контролю. Основою сучасних процедур проведення митного контролю повинні виступати аналіз та управління ризиками, а використання інформаційних митних технологій є тим базисом, який дозволяє зменшити втрати і пришвидшити виконання митних формальностей. А формування плану попереднього митного пост-аудиту фіскальними органами дозволить в подальшому ефективно виконати аудит.

Література:

1. Про спрощення і гармонізацію митних процедур: Міжнародна конвенція від 18.05.1973 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_643
2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2015 рік / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проєкт «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження», USAID. – К., 2016-80 с.
3. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>
4. Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2015 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/prezentatsiyni-materiali/229980.html>
5. Сагарьова Д.О. Роль постмитного контролю в забезпеченні фіскальної функції митних органів / Д.О. Сагарьова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – №1 (16). – С. 255-258
6. Звіт про результати аудиту ефективності виконання повноважень територіальними органами Державної фіскальної служби у Дніпропетровській та Запорізькій областях за дотриманням суб'єктами господарювання, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, законодавства України з питань державної митної справи [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16749201/Zvit_5-7.pdf?subportal=main
7. Фабіянська В.Ю. Український митний пост-аудит: наближення до європейських стандартів / В.Ю. Фабіянська, А.М. Блоха // Ефективна економіка. – 2015. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.Economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3988>.
8. Сагарьова Д.О. Детермінація процедур постмитного контролю / Д.О. Сагарьова // Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. – Одеса: ОНЕУ, 2012. – № 10(162). – С. 91–100.

Конина М.А., Науменко О.Д. Роль таможенного контроля в обеспечении фискальной функции таможенных органов

Аннотация. Работа посвящена актуальной проблеме влияния таможенного законодательства и таможенного контроля на экономическую ситуацию в стране, ее торговые взаимоотношения с другими странами. Исследована роль таможенных платежей в обеспечении доходной части государственного бюджета. Проанализированы результаты внедрения дополнительного импортного сбора в 2015 году и его эффективность. Рассмотрены и предложены потенциальные пути совершенствования таможенного контроля в Украине.

Ключевые слова: таможенный контроль, таможенные сборы, дополнительный импортный сбор, таможенный пост-аудит, таможенные правонарушения.

Konina M.O., Naumenko O.D. The customs control's role in ensuring fiscal functions of customs authorities

Summary. The work is devoted to the issue of influence of customs legislation and customs control on the economic situation in the country and its trade relations with other countries. The article explored the role of customs duties in providing of the government budget revenues. Analysed the results of introduction of the additional import duty in 2015, and its effectiveness. Considered and proposed potential ways of perfection of customs control in Ukraine.

Keywords: customs control, customs duties, additional import duty, customs post audit, customs offenses.